

Informace, kronika, recenze

Česká národní bibliografie na CD-ROM po pěti letech

Úvodem

Příznám se, že jsem se prosincové aktualizace České národní bibliografie (dále jen ČNB) nemohl dočkat. Byl jsem totiž zvědav, zda problémy s tímto titulem, ke kterým docházelo v naší síti Ultra*Net, budou již odstraněny. 22. února se konečně na mém stole objevila tlustší obálka z firmy Albertina icome a v ní plastická krabička s označením ČNB 12/98. Neobsahovala však jeden stříbrný kotouček jako dosud, ale dva. Důvod byl prostý. Báze, z nichž se ČNB skládá, se za poslední léta natolik rozrostly, že se na jedno cédéčko už nevejdou. Navíc přibyla ještě jedna nová báze. Když jsem si ji začal prohlížet, uvědomil jsem si, že za několik měsíců uplyne pět let od chvíle, kdy byla ČNB poprvé vylisována na kompaktní disk, a že by možná čtenáře zajímalo, jak moc se od té doby změnila.

Základní charakteristika

Bázi České knihy na prvním cédéčku můžeme označit za otesánka. Na CD-ROM z května 1994 bylo v této bázi 80 tisíc záznamů z let 1983 až 1993, během necelých pěti let přibýlo dalších 214 tisíc záznamů nejen z nejnovější doby, ale i zpětně za léta od roku 1945, přičemž od roku 1965 jsou v úplnosti a mnohé obsahují i anotaci. Pracovníci Národní knihovny ČR slibují, že báze bude v úplnosti od roku 1945 v červnu 1999 a můžeme jim věřit. Vždyť na převodu údajů do elektronické podoby spolupracují téměř dvě desítky knihovníků ve státních vědeckých knihovnách. Další báze Zahraniční bohemika na prvním cédéčku nebyla, na prosincové aktualizaci v ní najdeme téměř 10 tisíc záznamů z let 1990 až 1998. Poměrně malý nárůst zaznamenala báze Dizertace a autoreferáty (z 3165 na 4669 záznamů) a vypadá to, jako by se nedoplňovala (poslední záznamy jsou za rok 1995). Premiéru na prosincovém kotoučku si odbývá velmi užitečná báze nazvaná Jmenné autority. Obsahuje 35 tisíc záznamů o českých osobnostech žijících v 19. a 20. století (báze má bohužel velmi omezené vyhledávací možnosti). Na druhý disk byla přesunuta oblíbená báze Články v českých novinách, časopisech a sbornících a počet záznamů v ní překročil půl milionu (na CD-ROM z května 1994 jich bylo jen 164 tisíc, roční přírůstek je tedy více než 60 tisíc). Poslední bázi jsou Periodika vydávaná na území ČR (rozrostla se z 5378 záznamů na 9529).

Požadavky technické

Doporučenou konfiguraci počítače producenti disku neuvádějí. Pracujete-li s tímto CD-ROM pod operačním systémem MS DOS, slušných výsledků dosáhnete snad i s procesorem 386. Chcete-li však využít vyhledávací software WiniFreT pracující pod MS Windows, poohlédněte se po lepším počítači. Já jsem začal produkt testovat na svém domácím počítači (486 DX2/50 MHz, 8 MB RAM) s čtyřrychlostním přehrávačem a testy ukončil na počítači na svém pracovišti (P 166, 32 MB RAM) s šestnáctirychlostním přehrávačem CD-ROM. Není těžké uhádnout, kdy jsem byl více spokojen.

Požadavky programové

Vyhledávací software je dodáván na CD-ROM. Pokud budete pracovat pod operačním systémem MS DOS, nainstalujete si na pevný disk počítače software FreT 6.02. Pro Windows je určen software WiniFreT v. 2.5.

Instalace

Pokyny pro instalaci jsou uvedeny na krabičce a rozepsány do osmi, respektive sedmi kroků podle toho, pod kterým operačním systémem budete pracovat. Zpočátku jsem pracoval pod MS Windows až do té doby, kdy se začala objevovat hláška „error in file WiniFreT.ini, refer to user guide“. Protože jsem uživatelskou příručku neměl a ani přeinstalování nepomohlo, nainstaloval jsem CD-ROM pod MS DOS a v testování pokračoval. Pro úplnost musím uvést, že pozdější instalace softwaru WiniFreT na počítač v zaměstnání proběhla bez komplikací.

Ovládání

Budete-li vyhledávat záznamy v bázích pomocí softwaru WiniFreT, asi vám napoprvé budou připadat některé ikonky málo výstižné. Pokud si však pečlivě pročtete nápovědu a případně i překreslíte některé ikonky na papír s uvedením jejich významu, rychleji si na práci s nimi zvyknete. Doporučoval bych je využívat, a to především při práci se slovníkem (ikonka zavřené knihy). Pouhé vpisování výrazů do jednotlivých rubrik, jak často praktikují naši čtenáři při práci s tímto CD-ROM, vede totiž většinou k vyhledání menšího počtu relevantních záznamů.

Přesnost a spolehlivost dat

Kvalita dat závisí na jednotlivých bázích. Poměrně málo chyb jsem našel v bázi knih. Předmětová hesla jsou

prakticky bez překlepů, zato u formálních deskriptorů narazíte na termín „životipisy“, u místa vydání na „Brmo“ a u roku vydání na letopočet „1659“. Takových překlepů v této bázi vzhledem k její velikosti však není tolik. Bylo by dobré opravit chyby především u edic, kde je velká nejednotnost zápisu, a v názvech knih. Když jsem před pěti lety psal první recenzi na tuto bázi, upozorňoval jsem na chybu v názvu románu, kdy místo Červce nopálového napsal katalogizátor Červenec nepálový. Bohužel tento kuriózní omyl nebyl dosud napraven stejně jako další ze zmiňované recenze. Překlepy se najdou ve větší míře i v bázi Články v českých novinách, časopisech a sbornících. Pokud je chybné slovo v blízkosti správného a vybírá se ze slovníku, rešeršér si jej všimne. Horší je případ, kdy překlep je na začátku slova (jako např. arbitráž místo arbitráž), pak se tento záznam nenajde.

Úplnost dat

Toto kritérium se v případě ČNB dost obtížně stanovuje. Báze Články v českých novinách zachycuje záznamy výběrově, báze České knihy se sice snaží o maximální úplnost, ale všichni dobře víme, jak vydavatelé dodržují zákony a jak odevzdávají povinné výtisky. Zajímavý je v této souvislosti pohled na rychlost zařazení záznamů do jednotlivýchází. Zatímco v článkové bázi najdeme 38 záznamů o člancích, které byly otištěny poslední den loňského roku, v bázi knih zřejmě nenajdeme ani knihy, které byly na knižních pultech v listopadu. K tomuto úsudku mne svádí porovnání počtu knih v bázi s vrocením 1997 (přes 10 000 titulů) a knih s vrocením 1998 (zatím jen přes 6000 titulů). I když některé knihy s vrocením 1998 vyšly zřejmě po uzávěrce tohoto CD-ROM, rozdíl 4000 titulů je dost značný. Statistiky přitom dokládají, že v roce 1998 vyšlo více knih než v roce předcházejícím.

Dokumentace

Oproti prvnímu CD-ROM, který byl v květnu 1994 distribuován společně s tištěným manuálem, je příručka k dispozici pouze v elektronické podobě. Domnívám se, že toto řešení je uspokojivé. Je-li uživatel zvyklý na práci s papírovou příručkou, může si ji vytisknout.

Cena

Díky podpoře Ministerstva kultury ČR činilo loňské předplatné ČNB v nesítové verzi necelých 3000 Kč. To je již částka, kterou by v rozpočtu mohla najít i menší veřejná knihovna. Věřme, že dotovaná cena bude platit i v roce 1999.

Celkové zhodnocení

Testoval jsem již několik národních bibliografií na CD-ROM (naposledy polskou národní bibliografii, která moc slavně nedopadla) a domnívám se, že se za kvalitu dat i za možnosti vyhledávacího softwaru nemusejí stydět ani pracovníci Národní knihovny ČR, ani Albertiny icome. Samozřejmě že záleží i na používaném hardwaru. Na mém méně výkonném počítači jsem hledal články o Ústí nad Labem (ve všech různých podobách) otištěné v roce 1998 90 sekund, na pentiu i v síti Ultra*Net jsem odpověď na

stejný dotaz obdržel do 15 sekund. (Síť Ultra*Net je však nutné ošetřit, aby se mohlo pracovat se dvěma CD-ROM!) Věřme, že nový plně 32-bitový vyhledávací software Tornado, na němž v současné době pracují programátoři Albertiny icome a jenž nahradí WiniFreT, bude opravdu software nové generace. Pracovníci Národní knihovny ČR by měli usilovat o převedení dalšíchází dat do elektronické formy. Těším se především na bázi Speciální dokumenty, protože by mne zajímalo, které české CD-ROM získala v poslední době do fondu Národní knihovna ČR jako povinný výtisk. Jde přece o nosiče dat, které by dnes měly být neopomenutelnou součástí fondů českých knihoven.

Aleš Brožek